

دانشگاه مازندران
دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

موضوع :

تخریب اموال تاریخی و فرهنگی

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته حقوق جزا و جرم شناسی

استاد راهنما :

آقای دکتر ابوالحسن شاکری

استاد مشاور :

آقای دکتر کیومرث کلانتری

۴۷۲۵۵

نگارش : بهنام قاسمی

اسفند ۱۳۸۱

کتابخانه تخصصی حقوق
موسسه تخصصی حقوق
مازندران

۱۳۸۲ / ۵ / ۵

سپاسگزاری

من علّمنی حرفاً فقد صیرنی عبداً

بدینوسیله ، مقام شامخ اساتید بزرگوار آقایان : دکتر ابوالحسن شاکری ، دکتر کیومرث کلانتری ، دکتر محمود امامی نمینی ، دکتر علی اکبر ایزدی فرد ، دکتر فخرالدین اصغری و دکترسید ابراهیم قدسی ، دکتر محمد هادی صادقی ، دکتر فضل الله فروغی را که سالها خوشه چین علم و معرفتشان بوده ام ، ارج می نهم و از راهنمایی ها و همکاریهای ارزنده و خردمندانه آنها در مراحل مختلف تحصیل علم و ادب و نیز دقتی که در تصحیح پایان نامه ، مبذول داشته اند کمال سپاسگزاری را دارم .

تقدیم به :

روح همیشه جاوید پدرم که چگونه اندیشیدن را به من آموخت و
مادرم که شمع وجود خود را روشنایی بخش راهم نمود و همسر م که در
کنار او صبر و شکیبایی را آموختم و خواهران و برادرانم که مرا در این امر
خطیر یاری نمودند.

چکیده

حفظ اموال تاریخی، فرهنگی که اصطلاحاً آثار باستانی نامیده می‌شوند از دیرباز مورد توجه دولتها بوده و در سراسر دنیا، موضوعی برای کنوانسیونهای متعدد قرار گرفته است. آثار به جای مانده از گذشتگان، ریشه در فرهنگ و آداب و رسوم جوامع بشری دارند و از طریق آنها، می‌توان علل ظهور یا سقوط دولتها یا پیشرفت و عدم پیشرفت علمی، فرهنگی و ... آنها را دریافت. علاوه بر این، حفظ آثار مذکور، عامل مهمی در جلوگیری از نفوذ فرهنگ بیگانه محسوب می‌شوند. در کشور ایران، اقدام قانونگذار کیفری در حفظ اینگونه آثار تا جایی پیشرفته است که حتی تعرض به این آثار ولو اینکه از سوی مالکین آنها باشد، جرم تلقی نموده و مستوجب کیفر می‌داند. نکته ای که در این میان ابهام دارد، عدم تعریف دقیق از اموال تاریخی - فرهنگی است که از سوی قانونگذار نیز مسکوت مانده است. بر قانونگذار نیز ایرادی وارد نیست زیرا گستره و وسعت مفهوم تاریخ و فرهنگ موجب بروز چنین مشکلی شده است و اقدامی که از سوی قانونگذار در این زمینه صورت پذیرفته است ارائه نمودن برخی ویژگیها است که موجب تشخیص آثار باستانی از سایر اموال می‌گردد (مانند داشتن قدمت صد ساله و از این قبیل اوصاف) در کشور ایران قوانین متعددی در باب حفظ آثار باستانی در مقررات کیفری مشاهده می‌شود لیکن در حال حاضر قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵ و بند ۸ ماده ۴۷ قانون تعزیرات مصوب سال ۱۳۶۲ قابلیت اجرایی دارند که البته خالی از ایراد و اشکال نیز نمی‌باشند. در این پژوهش سعی بر آن شده است تا ضمن بررسی ارکان متشکله جرم تخریب آثار باستانی، کمبودهایی که در قانون از این حیث وجود دارد مطرح و نحوه رفع آنها نیز بررسی گردند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	• فصل اول : کلیات
۲	گفتار اول : لغت شناسی
۲	۱- مفهوم لغوی تخریب
۶	۲- مفهوم اصطلاحی تخریب
۱۱	گفتار دوم : سابقه جرم تخریب
۱۴	گفتار سوم : مبانی حفظ آثار باستانی
۱۴	۱- مبانی فقهی حفظ آثار باستانی
۱۵	۱-۱- کتاب (قرآن کریم)
۱۹	۱-۲- سنت و سیره معصومین
۲۰	۲- مبانی حقوقی حفظ آثار باستانی
۲۱	۲-۱- حمایت از حقوق مالکانه
۲۲	۲-۲- حمایت از منافع اجتماع
۲۶	• فصل دوم : رکن قانونی تخریب آثار باستانی
۲۷	مقدمه
۲۷	گفتار اول : حکم اولیه ناظر بر ممنوعیت تخریب
۲۹	گفتار دوم: منابع حقوقی ناظر بر ممنوعیت تخریب آثار باستانی
	ضمیمه فصل دوم : ذکر اجمالی مواد ۵۵۸ الی ۵۶۸ قانون مجازات اسلامی و مواد

۴۰	۴۶ و ۴۷ قانون تعزیرات مصوب سال ۱۳۶۳ در باب ممنوعیت تعرض به آثار باستانی
۴۵	• فصل سوم : رکن مادی جرم تخریب آثار باستانی
۴۶	گفتار اول : موضوع جرم تخریب
۵۴	۱- اموال منقول و غیر منقول
۵۵	۱-۱- آثار باستانی موضوع ماده ۵۵۸ قانون مجازات اسلامی
۵۷	۱-۲- آثار باستانی موضوع بند ۸ ماده ۴۷ قانون تعزیرات
۵۸	۲- عین و منفعت
۵۹	۳- اموال مشاع و مفروز
۶۲	۴- وصف خاص موضوع جرم
۷۱	گفتار دوم : فعل ارتكابی (خراب کردن)
۷۱	۱- فعل مثبت مادی
۷۲	۲- ترک فعل
۷۶	۳- فعل ناشی از ترک فعل
۹۵	گفتار سوم : صور دخالت در وقوع جرم
۹۵	۱- مباشرت
۹۶	۲- شرط
۹۷	۳- تسبیب
	۱-۳- مفهوم تخریب غیر مستقیم (سببی) آثار باستانی موضوع ماده ۵۶۰
۹۹	قانون مجازات اسلامی
۱۰۲	گفتار چهارم : نتیجه مجرمانه
۱۰۲	۱- نتیجه مجرمانه

۱۰۳	۲- شروع به جرم تخریب آثار باستانی
۱۰۵	• فصل چهارم : رکن روانی جرم تخریب آثار باستانی
۱۰۶	گفتار اول : انگیزه
۱۰۷	گفتار دوم : سوء نیت مجرمانه
۱۰۷	مقدمه
۱۰۸	۱- سوء نیت عام
۱۱۱	۲- سوء نیت خاص
۱۱۲	فصل پنجم: واکنشهای قانونی در برابر تخریب کنندگان آثار باستانی
۱۱۳	مقدمه
۱۱۳	گفتار اول : واکنشهای قانونی در برابر تخریب کنندگان آثار باستانی
۱۱۵	گفتار دوم : گذشت مدعی
۱۱۹	نتیجه گیری و پیشنهاد
۱۲۱	منابع و مأخذ
۱۲۷	چکیده انگلیسی

فصل اول

کلیات

کلیات

گفتار اول : لغت شناسی

۱ - مفهوم لغوی تخریب

تخریب ، مصدر متعدی از باب تفعیل و از ریشه (خ - ر - ب) می باشد و به معنای تلف کردن ، نابود کردن ، تباه ساختن ، ویران کردن ، از حیث ارتفاع خارج نمودن و بر هم زدن ، تعریف شده است^۱. تحریق نیز به معنای آتش زدن و سوزاندن ، می باشد^۲. لیکن مصداقی از جرم تخریب نمی باشد چراکه در مقررات کیفری در مواد گوناگون و جدای از هم آمده اند. واژگان تخریب ، اتلاف و تحریق بر یک معنا دلالت دارند ، لیکن در تدوین مقررات کیفری ، از حیث کاربردی ، جایگاه خاص خود را دارا هستند با این توضیح که اتلاف را در خصوص از بین بردن و ضایع ساختن حیوان ، به کار می برند (موضوع ماده ۶۷۹ قانون مجازات اسلامی و ماده ۳۳۰ قانون مدنی و ماده ۲۵۵ قانون کیفر

---

۱ - جهت اطلاع بیشتر رجوع کنید به : عمید ، حسن ، فرهنگ فارسی ، جلد اول ، تهران : انتشارات امیرکبیر ، ص ۵۵۰ . پاشاه ، محمد ، فرهنگ فارسی آندراج ، جلد دوم ، چاپ دوم ، تهران : ۱۰۴۸ ، بهشتی ، محمد ، فرهنگ فارسی صبا ، تهران : انتشارات صبا ، ص ۲۶۵ . الجر ، خلیل ، فرهنگ عربی به فارسی لاروس ، جلد اول ، چاپ یازدهم ، تهران : انتشارات امیرکبیر ، ص ۵۴۲ . جعفری لنگرودی ، محمد جعفر ، ترمینولوژی حقوق ، چاپ هفتم ، تهران : انتشارات گنج دانش ، ص ۱۴۲ . معین ، محمد ، فرهنگ فارسی ، جلد اول ، چاپ هشتم ، تهران : انتشارات امیرکبیر ، ص ۱۰۴۹ . دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه دهخدا ، جلد ۱۶ ، تهران : انتشارات دانشگاه تهران ، ص ۴۶۵ .

۲ - معین ، محمد ، منبع پیشین ، ص ۱۰۳۷ . دهخدا ، علی اکبر ، منبع پیشین ، ص ۴۲۰ .

عمومی مصوب ۱۳۰۴^۳) به گونه ای که اگر کسی ، حیوان متعلق به دیگری را از بین ببرد در عرف می گویند که آن حیوان را تلف نموده است و از واژه تخریب ، استفاده نمی کنند و واژه تخریب رانیز مواردی به کار می برند که اشیاء غیر جاندار متعلق به دیگری از بین برده شود (موضوع مواد ۶۸۷ و ۶۷۷ قانون مجازات اسلامی)^۴.

تخریق یا احراق نیز جایی به کار برده می شود که وسیله و اسباب تخریب اشیاء ، آتش زدن و سوزاندن باشد . هر سه واژه مذکور در صدر فصل بیست و پنجم قانون مجازات اسلامی ، به کار رفته اند . در حقوق کیفری لبنان ، به جای واژه تخریب ، از واژگان (اتلاف) و (تعییب) استفاده شده است و اتلاف را در جایی به کار می برند که شیئی بطور کلی ، از بین رفته یا از حیث انتفاع خارج گردد . واژه (تعییب) نیز در خصوص اتلاف جزئی یا نقصان منفعت به کار برده می شود .^۵ البته در حقوق کیفری ایران ، بین تلف جزئی و تلف کلی ، فرقی نیست و تخریب به طور مطلق ، تلف جزئی و کلی را شامل می شود . برای نمونه در مواد ۶۷۷ و ۶۷۹ قانون مجازات اسلامی ، الفاظی مانند : کلاً یا بعضاً تلف کند ، از کار بیاندازد ، به کار برده شده است .

در حقوق کیفری انگلستان مانند حقوق کیفری لبنان ، عناوین مختلفی را برای تلف جزئی یا کلی مال به کار می برند به نحوی که اگر اقدامات انجام گرفته ، موجب شود ، مال موضوع جرم بطور کلی از حیث انتفاع خارج شود ، خواه نسبت به عین باشد و خواه نسبت به منفعت ، به گونه ای که قابلیت تعمیر و استفاده مجدد را نداشته باشد لفظ (destruction) را برای آن به

---

۳ - ماده ۶۷۹ قانون مجازات اسلامی : هرکس به عمد ... حیوان حلال گوشت... تلف یا ناقص کند... ماده ۲۳۰ قانون مدنی : اگر کسی حیوان متعلق به غیر را بدون اذن صاحب آن بکشد باید تفاوت قیمت زنده و کشته آن را بدهد... ماده ۲۵۵ کیفر عمومی مصوب ۱۳۰۴: هرکس عمداً و بدون ضرورت و دواب و مواشی دیگری را مسموم یا تلف کند... .

۴ - ماده ۶۸۷ قانون مجازات اسلامی : هرکس در وسائل و تأسیسات مورد استفاده عمومی از قبیل آب فاضلاب و ... علامت راهنمایی و رانندگی ... مرتکب تخریب ... شود... ماده ۶۷۷ قانون مجازات اسلامی: هرکس عمداً اشیاء منقول یا غیر منقول متعلق به دیگری را تخریب نماید... .

۵ - نجیب حسنی ، محمود ، جرائم الاعتداء علی الاموال فی عقوبات اللبانی ، بیروت : دارالنهضت العربیه ، صص ۴۹۶ و ۴۹۷

کار می برند. اما اگر اقدامات انجام گرفته، موجب تلف جزئی مال گردد، خواه نسبت به عین باشد و خواه نسبت به منفعت، به گونه ای که قابل تعمیر و استفاده مجدد باشد، عنوان (damage) را برای آن به کار می برند.^۶

عنوان دیگری که در زیر مجموعه جرم تخریب، در حقوق کیفری انگلستان، دیده می شود، (sabotage) می باشد و آن را به اتلاف جزئی یا کلی اموال شرکتها در زمان اعتصاب یا اتلاف اموال عمومی با مقاصد سیاسی تعریف کرده اند.^۷ در جایی دیگر، این عنوان را به تخریب اموال، به طور پنهانی و مخفیانه، تعریف کرده اند.^۸

لازم به توضیح است که عنوان مجرمانه (sabotage) هم اکنون در حقوق کیفری انگلستان با ماهیتی مستقل از جرم تخریب کیفری، وجود ندارد و عنوان تخریب کیفری یا criminal damage واژه مذکور را در خود حل نموده است.^۹ از عناوین دیگری که در حال حاضر تحت عنوان تخریب، ماهیت وجودی خود را حفظ کرده اند، (Vandalism) می باشد که به تخریب اموال عمومی و دولتی، تعریف شده است.^{۱۰}

چنانچه تخریب اموال عمومی و دولتی به منظور اظهار عقیده سیاسی یا مذهبی باشد آن را (ideological Vandalism) می نامند. اگر موضوع جرم تخریب، علائم راهنمایی و رانندگی باشد، آن را (Sign Vandalism) می نامند و چنانچه تخریب اموال به منظور اعتراض و تغییر و تحول در اوضاع اجتماعی باشد، آن را (Protest Vandalism) نامیده اند.^{۱۱} عنوان مجرمانه

---

6 - Seago, peter, *criminal law*, third edition, london: sweet and Maxwell, p. 374

7 - Martin, Elizabet, *Aconcise dictionary of Law*, Tehran, agah publication, p. 368

8 - Cowie, A. P., *Oxford Advance Learners dictionary*, Tehran saba publication, p. 1113.

9 - Martin, Elizabet, *Ibid*, Tehran arghavan publication, p. 368

10 - Merriem, G.C., *Webster dictionary*. p. 1293

11 - J, gardner, tomas and M. anderson, *criminal Law*, p. 415

دیگری که در حقوق کیفری انگلستان در راستای جرم تخریب با آن روبرو هستیم (Arson) می باشد که آن را در حقوق کامن لای قدیم ، به دو معنا ، تعریف نموده اند . یک مورد به ایجاد حریق عمدی و آتش سوزی اموال متعلق به غیر تعریف شده است .^{۱۲} مورد دیگر نیز به ایجاد حریق عمدی و به آتش کشیدن اموال خود ، به منظور اخذ وجه بیمه و فریب بیمه گر ، تعریف شده است .^{۱۳} اکنون که با مفهوم لغوی تخریب ، تاحدودی آشنا شدیم به تعریف فنی و دقیق تر تخریب ، در حقوق کیفری ایران پرداخته می شود .

---

12 – M . scheb , jhon and M . scheb ii , *criminal Law* , p . 172

13 – onion , C . T , *shorter oxford English dictionary on historical principles* , London : clarendon press oxford , p . 1869

۲- مفهوم اصطلاحی تخریب

علیرغم تأکید قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر مصون بودن اموال اشخاص از تعرض ((اصل ۲۲)) و محترم بودن مالکیت اشخاص ((اصل ۴۷)) که آنرا به حق موجد رشد و توسعه اقتصادی کشور دانسته است، در قوانین ایران از جمله در قانون و مقررات کیفری سال ۱۳۷۵، تعریفی از جرم تخریب نشده است و تنها به ذکر مفاهیمی از آن بسنده شده است. این مفاهیم از جمله در فصول نهم و بیست و پنجم قانون مجازات اسلامی و فصل نهم از قانون مجازات نیروهای مسلح مصوب سال ۱۳۷۱، یافت می شوند.

زمانی که یک جرم، دارای مفاهیم متعددی باشد، باید به گونه ای بسیط آنرا تعریف نماییم و سپس در توصیف مفاهیم آن جرم، با در نظر گرفتن عنصر یا اجزایی که موجب خروج آنها از جرم پایه گردیده است، به تعریف آنها اقدام نماییم.^{۱۴} لذا در جرم تخریب نیز ما ابتدا ((تخریب)) را تعریف می نماییم و سپس به تعریف تخریب آثار باستانی اقدام می نماییم. برخی حقوقدانان، تخریب را به ((لطمه زدن عمدی به مال متعلق به غیر)) تعریف نموده اند.^{۱۵} تعریف مذکور از این جهت قابل ایراد است که تخریب را ویژه اموال دانسته است و اشیاء را از شمول آن خارج نموده است. حال آنکه در مباحث آتی خواهیم دید که موضوع جرم تخریب اعم از اشیاء و اموال است. برخی دیگر تخریب را به ((لطمه زدن عمدی بطور کلی یا جزئی نسبت به مال یا شیء متعلق به غیر، اعم از شخص حقیقی یا حقوقی، به طرق مذکور در قانون یا ایراد صدمه عمدی منتهی به نقصان یا از بین رفتن مال یا شیء متعلق به غیر، تعریف نموده اند.))^{۱۶} در این تعریف نیز موضوع جرم تخریب را

۱۴ - حبیب زاده، محمد جعفر، جرائم علیه اموال و مالکیت، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت، ص ۸۲

۱۵ - شامبیاتی، هوشنگ، جرائم علیه اموال و مالکیت، چاپ اول، تهران: انتشارات ویستار، ص ۲۷۸

۱۶ - حبیب زاده، محمد جعفر، همانجا

((اشیاء)) دانسته است که هم عین و هم منفعت را شامل می شود و هم منفعت را ، اما خواهیم دید که فقط اعیان مادی قابل تخریب هستند و منافع از شمول جرم تخریب ، خارج می باشند .

تعریفی که بتواند ایرادات مذکور را مرتفع سازد این است که بگوییم ، تخریب عبارت است از لطمه زدن یا از حیّز انتفاع خارج نمودن اموال یا اشیاء مادی و عینی متعلق به غیر . از واژه ((لطمه زدن)) آنچه مبتادر به ذهن می گردد ، این است که به چیزی ، صدمه فیزیکی وارد آید مانند ویران کردن یک ساختمان و آنچه که از ((حیّز انتفاع خارج نمودن)) به ذهن مبتادر می گردد این است که شیء یا مالی بدون صدمه فیزیکی ، عرفاً ، تلف شده ، محسوب گردد ، مانند اینکه با پاشیدن مواد شیمیایی بر روی یک قطعه زمین کشاورزی ، موجب شوند ، زمین مذکور به هیچ نحو قابل کشت و زرع نباشد . گر چه ضابطه یا معیار مشخصی برای تعیین میزان خسارت یا صدمه وارده در قانون پیش بینی نشده است و در تعریف مذکور نیز نیامده است اما مشکلی از این حیث ایجاد نمی شود ، زیرا همانطور که می دانیم ، نقش عرف بعنوان یکی از منابع شناخت موضوعات حقوق جزا ، تطبیق موضوع با مفاهیم است ، بنابراین معیار تشخیص ، صدمه یا خسارت وارده ، بر عهده عرف ، می باشد که در خصوص هر موضوع باید به صورت جداگانه و موضوعی ، خسارات وارده را از دیدگاه عرف بررسی نمود .

عناوین خاصی از جرم تخریب ، مانند تخریب آثار باستانی ، تخریب اسناد و مدارک دولتی یا تحریق و اتلاف ، مدنظر قانونگذار کیفری ایران ، قرار گرفته است . فصل بیست و پنجم از قانون مجازات اسلامی تحت عنوان ((احراق و تخریب و اتلاف اموال و حیوانات)) نامگذاری شده است . چون احراق و اتلاف مصادیق جرم تخریب هستند ، از هم جدا نمودن واژگان ((احراق و اتلاف)) از عنوان کلی ((تخریب)) صحیح به نظر نمی رسد و بهتر بود ، سرفصل مذکور را تحت عنوان ، تخریب و نهب و غارت نامگذاری می نمودند .

چون هدف ما بررسی جرم تخریب آثار باستانی ، بعنوان یکی از مصادیق جرم تخریب است ، لذا به تعریف این جرم خاص ، می پردازیم . تعریفی که از جمیع مواد قانون حاکم بر ممنوعیت تخریب